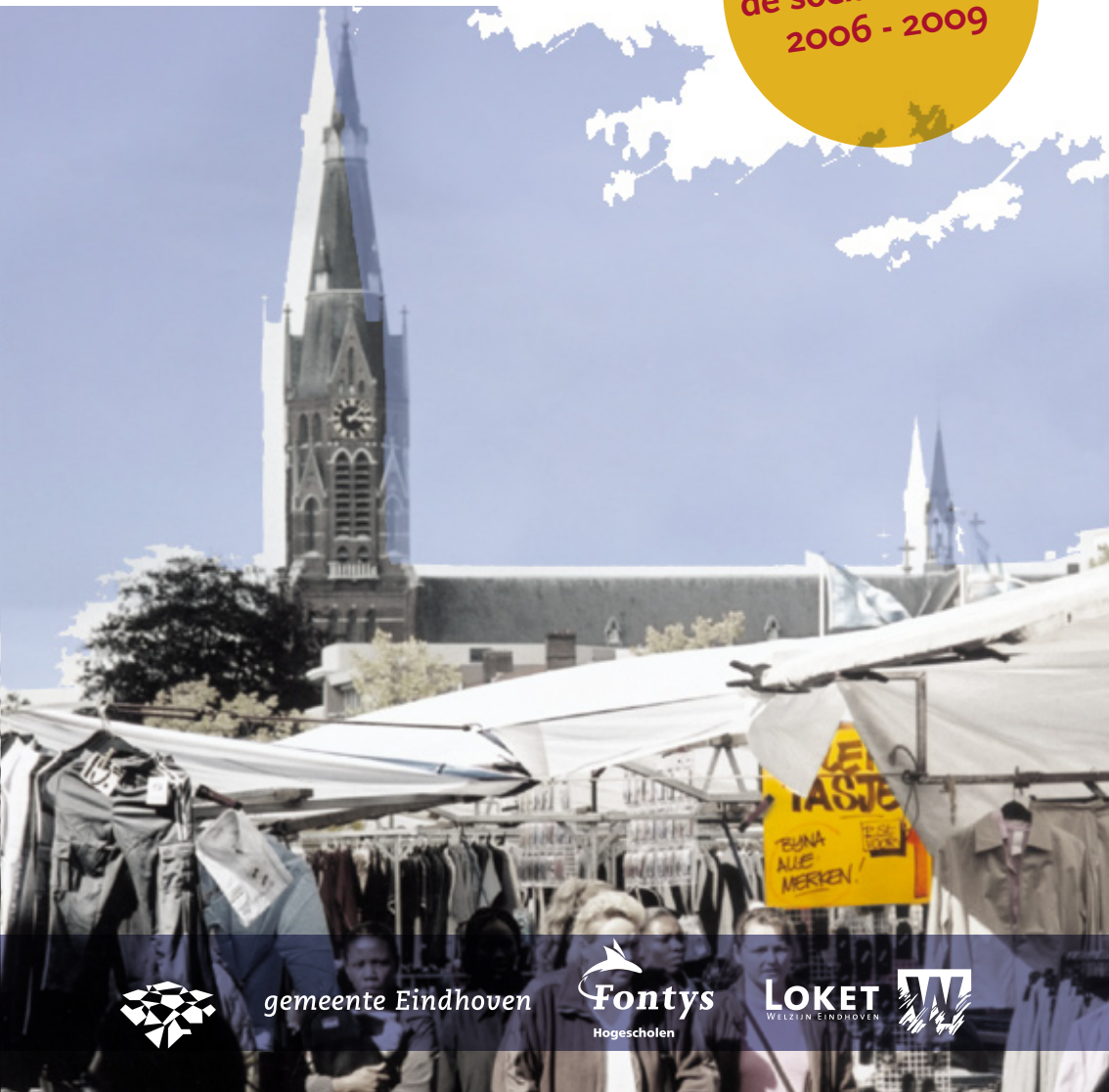
Sociale ontwikkeling in Eindhoven

Redactie: Ton Siroen, Jan Steyaert, Jan van de Ven

Bouwstenen voor de sociale agenda 2006 - 2009

gemeente Eindhoven
Fontys Hogescholen
LOKET Welzijn Eindhoven

Colofon

Uitgave: Fontys hogescholen
ISBN: 90-5284-616-2

Redactie: Ton Siroen, Jan Steyaert, Jan van de Ven

Vormgeving: Ivonne van Waijenburg, Sander Ras
Max Advertising, Eindhoven
Druk: OBT, Den Haag

© 2005
Alles uit deze uitgave mag, mits bronvermelding, worden vermenigvuldigd en openbaar gemaakt. Een digitale versie van deze uitgave is gratis te downloaden via o.a. www.fontys.nl (onder kennis&onderzoek, publicaties).

Sociale ontwikkeling in Eindhoven

Bouwstenen voor de sociale agenda 2006 - 2009

Redactie: Ton Siroen, Jan Steyaert, Jan van de Ven

gemeente Eindhoven

Fontys Hogescholen

LOKET Welzijn Eindhoven

Inhoudsopgave:

1	**Inleiding**	**5**
2	**Suske en Wiske komen naar Eindhoven**	**7**
3	**Onderwijs en jeugd**	**11**
3.1	De kaders	11
3.2	Opgroeien en opvoeden: denken vanuit kansen	16
3.3	Gevaar van segregatie in het onderwijs	23
3.4	Opvoedingsondersteuning	28
3.5	Schoolmaatschappelijk werk in Eindhoven	33
3.6	Doorgaande lijn tot 23 jaar	37
4	**Vermaatschappelijking van de zorg**	**43**
4.1	De kaders	43
4.2	Samenhang en maatwerk in de eerste lijnszorg	48
4.3	Vergrijzing en vermaatschappelijking	55
4.4	Vrijwilligerswerk als middel tot participatie	61
4.5	GGzE: met zorg vooruit!	66
5	**Diversiteit**	**73**
5.1	De kaders	73
5.2	Samen beter – beter samen; op weg naar een inclusief beleid	77
5.3	Bruggen slaan en binding	82
5.4	Duurzaamheid in reïntegratie	87
6	**Sociale cohesie**	**93**
6.1	De kaders	93
6.2	Samen stad – kansen voor de buurt	96
6.3	De kracht van de buurt als kans voor vermaatschappelijking van de zorg	101
6.4	Leefbaarheid en veiligheid	109
7	**De wet maatschappelijke ondersteuning**	**113**
7.1	Kaders	113
7.2	Een kunsthistorisch perspectief op de WMO	117
7.3	Zorg en markt – geld verdienen of weggooien	124

8 Duurzame sociale kwaliteit in het perspectief van de levensloop 129

9 Bijlage: verwijzingen 133

10 Bijlage: over de auteurs 135

Dank 139

1 Inleiding
Ton Siroen, Jan Steyaert, Jan van de Ven

Het huidige college van B&W en de gemeenteraad hebben aan het begin van hun regeerperiode een sociale agenda 2003-2006 voor Eindhoven opgesteld. Preventie en participatie zijn de kernbegrippen uit die nota. In maart 2006 zijn er nieuwe gemeenteraadsverkiezingen. De politieke partijen zijn volop bezig zich daarop voor te bereiden. Lijsttrekkers worden gekozen en partijprogramma's worden onder de loep genomen en herschreven. We hadden graag de sociale paragraaf uit de verschillende programma's in bijlage opgenomen, om zo geluiden vanuit het werkveld te spiegelen aan geluiden uit de lokale politiek. Bij het ter perse gaan van dit boek waren de verkiezingen echter nog net iets te ver weg, en deze programma's nog niet beschikbaar.

Uit de huidige sociale agenda is het Sociaal Debat Eindhoven ontstaan. In de driehoek van overheid (gemeente Eindhoven), kennisinstelling (Fontys Hogeschool Sociale Studies) en werkveld (Loket W) praten de verschillende professionele kernpartners uit het maatschappelijk middenveld al enkele jaren met elkaar over actuele thema's uit de sociale agenda. We hebben samen geïnventariseerd welke thema's de nodige aandacht verdienen. Meerdere thema's zijn aan de orde geweest en onze dialoog heeft kernpunten naar voren gebracht. Dat levert resultaten op zowel in de sfeer van ontmoeting als in gedeelde visie.

De resultaten van het Sociaal Debat Eindhoven willen we met deze publicatie (en het congres op 11 januari 2006) naar buiten brengen, om daarmee het debat te verbreden. De (lokale) politiek bereidt zich voor op nieuwe verkiezingen en een nieuwe regeerperiode. Lokaal beleid gaat er, zeker in de sociale infrastructuur, weer meer toe doen. Landelijke ontwikkelingen als de Wet Werk en Bijstand (WWB) of de Wet Maatschappelijke Ondersteuning (WMO) betekenen een decentralisering van beleid en meer ruimte voor lokaal (sociaal) beleid. Het is ook om die reden dat we deze publicatie verluchten met artikelen uit het Eindhovens Dagblad. Niet alleen de lokale politiek wordt belangrijker, ook de lokale media.

Het Sociaal Debat Eindhoven wil bijdragen aan de constructie van dat lokaal beleid. Het doel van deze bundel is de politiek te informeren, te prikkelen en uit te dagen om stelling te nemen waar het de sociale agenda voor de komende jaren betreft. Daarbij delen wij met de politiek de verantwoordelijkheid voor de sociale kwaliteit in deze stad. Het is aan de politiek om op basis van vragen van burgers en signalen

uit de samenleving richting te geven aan de sociale kwaliteit. Het is vervolgens aan de professionele organisaties uit de collectieve sector om daarbij een goede en kwalitatieve dienstverlening te leveren aan de burgers. Die gezamenlijke verantwoordelijkheid en uitdaging gaan wij graag aan.

In deze publicatie wordt de structuur van onze sociale debatten gevolgd. Na een eerste schets van het landschap komen de inhoudelijke thema's aan bod, te weten jeugd, vermaatschappelijking van de zorg, culturele diversiteit, sociale cohesie en de WMO. Telkens belicht een aantal auteurs aspecten van deze thema's waarop de volgende periode beleidsbeslissingen nodig zijn. Tenslotte doen we als redactie een poging om de oogst te vertalen naar de nieuwe Eindhovense sociale agenda voor de raadsperiode 2006-2009.

2 Suske en Wiske komen naar Eindhoven
Jan Steyaert

Bij het overschouwen van de ontwikkelingen in de sociale sector in Nederland en Eindhoven komt een sterke herinnering boven aan de vele albums uit de Suske en Wiske reeks. Zestig jaar geleden tekende Willy Vandersteen het eerste album, en sindsdien zijn vele generaties Vlaamse en andere jongeren opgegroeid met alliterererende titels als de 'blinkende boemerang, de 'vlijtige vlinders' en meer recent de 'formidable fantast'.
De veranderingen in het denken over het sociale van onze samenleving laten zich lezen als een nieuwe reeks albums van Suske en Wiske. Voorlopig zijn er vier delen beschikbaar, onder de titels 'De wereld na welvaart en welzijn', 'Ruk naar rechts', 'Lonken naar liberaal' en 'Het toverend Trokskisme'.

De wereld na welvaart en welzijn
Je zou kunnen stellen dat ons denken over het sociale gehalte van de samenleving in een derde historische fase terechtkomt. In een eerste fase, waarvan de hoogdagen gesitueerd kunnen worden in de 19de eeuw, ging de aandacht voornamelijk naar welvaart. Het was de eeuw van Pietje Bell en van Oliver Twist, de armoede van de arbeiders die door de mechanisering van de landbouw op het platteland geen toekomst meer hadden en in de industrialisering van de steden nieuwe kansen zagen. Helaas kwamen ze daar terecht in barre omstandigheden met lange werkdagen op onveilige werkplekken en een schrijnend gebrek aan huisvesting of een minimaal niveau van hygiëne. Vooral de materiële omstandigheden van wonen, werken en leven moesten beter. Er was sprake van beperkte sociale hulp, zowel vanuit de lokale overheid via bijvoorbeeld armenhuizen en Koloniën van weldadigheid. Een grotere rol was weggelegd voor de vakbonden en andere sociale bewegingen. Sociale wetgeving zoals de schoolwet en het kinderwetje vormden immers de bouwstenen in het realiseren van welvaartsgroei.
Tegen het midden van de 20ste eeuw behoren de grootste armoede en de meest barre levensomstandigheden tot het verleden. We treden toe tot een tweede fase in het denken over het sociale, waarin de aandacht verschuift van welvaart naar welzijn. Louter fysiek overleven is voor de meeste Westerse burgers geen probleem meer, en ambities worden verlegd naar sociale uitsluiting, naar sociale participatie, naar de kwaliteit van sociale netwerken, naar zelfredzaamheid. Het vormt de voedingsbodem voor de uitbouw van de na-oorlogse verzorgingsstaat, met de sociale zekerheid als kader voor risico- en inkomenssolidariteit en publieke dienstverlening in onderwijs, zorg en welzijn als kader voor maatschappelijke ontwikkeling.

Nu, bij de aanvang van de 21ste eeuw, lijkt er sprake te zijn van een nieuwe dimensie, waarbij het meer om geluk dan om welvaart en welzijn gaat. Allain de Botton maakt de observatie dat we ondanks alle materiële en maatschappelijke vooruitgang vandaag niet gelukkiger zijn dan een middeleeuwse boer, hoewel die zijn veel kortere leven doormaakte in erbarmelijke omstandigheden (de Botton, 2004). Het sociaal cultureel rapport van 2004 vat het samen in slechts negen woorden: "het gaat goed met mij, maar slecht met ons". Een stijging van het Bruto Nationaal Product blijkt geen voldoende, en misschien zelfs geen noodzakelijke voorwaarde te zijn voor een stijging van het 'Bruto Nationaal Geluk'. We willen immers steeds meer, en verleggen onze ambities zonder tevreden te zijn over het bereikte. Hans Adriaansen van de Raad voor Maatschappelijke Ontwikkeling spreekt treffend van het hoge streven dat zichzelf frustreert. Het hoeft dan ook geen verwondering dat er sprake is van 'maatschappelijk teleurgestelden'.
Onze sociale infrastructuur is niet toegerust op dit nieuwe thema, op het omgaan met onbehagen en maatschappelijke ontevredenheid. De uitdaging zal dan ook zijn om te kijken hoe we nieuwe instrumenten ontwikkelen die wel tegemoet komen aan deze ontwikkelingen (Layard, 2005). Hoe dat vorm kan krijgen, is vooralsnog minder duidelijk.

De ruk naar rechts

Nederland verpaupert, de ooit verdreven extreme armoede duikt weer op.
Het aantal dak- en thuislozen neemt toe, er ontstaan voedselbanken waar grote behoefte aan blijkt te bestaan, de wachtlijsten bij de schuldhulpverlening groeien. Het economisch adviesbureau Nyfer becijferde vorig jaar in het rapport 'Werkend en toch arm' dat Nederland nu ook te maken krijgt met het Amerikaanse fenomeen van de 'working poor'. In een kwart miljoen gezinnen is er wel minstens één persoon met een normale tewerkstelling, maar toch onder de armoedegrens (van der Geest, de Boer, Bruijnzeel, Faber & Janssen, 2004). Dat is een verdubbeling sinds 1990. Het SCP berekent dat er anno 2004 ruim zeshonderdduizend Nederlanders zijn die alle moeite moeten doen om maandelijks een besteedbaar inkomen van 800 euro te halen. Zou u van dat bedrag kunnen leven, laat staan van minder?
Al meer dan twee decennia neemt de inkomensongelijkheid tussen burgers toe, niet alleen in Nederland maar in alle Westerse landen (Esping-Andersen, 2005). Het blijft niet beperkt tot verschillen in geld. We hebben de mond vol van de vergrijzende samenleving, maar vergeten er bij te melden dat laaggeschoolden een levensverwachting hebben die vier jaar lager ligt dan hooggeschoolden. Als we niet kijken naar levensjaren, maar naar gezonde levensjaren, dan stijgt dat verschil naar twaalf jaar. Een laaggeschoolde leeft dus korter, en is veel langer ziek. En die verschillen nemen alleen maar toe!

De sociale ongelijkheid stijgt, maar niemand lijkt zich er druk om te maken. "De groeiende sociale ongelijkheid, bijvoorbeeld op inkomensgebied, wordt voor kennisgeving aangenomen", constateert Paul Kalma eind 2004 (Kalma, 2004). Sterker nog, verschillende leden van de Nederlandse intellectuele en politieke elite houden een pleidooi om ongelijkheid als een fundamenteel recht te beschouwen. Het gelijkheidsstreven is uit de tijd, zo argumenteren zij, en vormt een rem op onze ontwikkeling.
Het hoeft dan ook niet te verbazen dat de aandelenkoers van sociale infrastructuur te maken krijgt met dalende waardering. Het soortelijk gewicht van sociale kwaliteit is afgenomen, en de bestuurskracht op lokaal en rijksniveau wordt op andere thema's ingezet. We hebben al jaren geen minister van welzijn meer, maar moeten het doen met een staatssecretaris. De Directie Sociaal Beleid van het ministerie van VWS wordt niet alleen gedecimeerd in personeel en middelen, maar omgevormd tot een Directie Lokaal Beleid. Soortgelijke ontwikkelingen vinden ook plaats op lokaal niveau.

Lonken naar liberaal

De sociaal-democratie heeft steeds gestreefd naar sociale gelijkheid en maatschappelijke ontwikkeling, maar die doelstelling ook systematisch verknoopt met de uitbouw van publieke dienstverlening, van een door de overheid georganiseerde dan wel georkestreerde verzorgingsstaat.
Er waait een sterk liberale wind door het land, en de overheid moet dus inkrimpen, zich terugplooien op haar kerntaken. Onder verwijzing naar 'subsidieverslaafdheid' wordt de overheidsrol inzake het sociale afgebouwd. We moeten afkicken van de verzorgingsstaat. Zo ontstaat ruimte voor een geprivatiseerde markt van zorg en welzijn, waarop commerciële aanbieders en koopkrachtige burgers met elkaar zaken kunnen doen. Zelfs waar de overheid aan zet blijft, wordt de uitvoering geprivatiseerd. Paketten sociale achterstand worden geveild, als ware het tulpen of de nieuwe oogst fruit. Onderliggende assumptie rolt zo uit het liberale gedachtengoed: wat de vrije markt organiseert, of desgevallend slechts wat volgens de logica van de vrije markt georganiseerd wordt, heeft de grootst mogelijke efficiëntie en effectiviteit. Daar staat de 'onzichtbare hand' van John Adams garant voor.
En behoeften die niet op die vrije markt vervuld worden, worden wel opgepakt door de 'civil society', door informele zorg, door giften en vrijwilligers. En zo zijn we terug bij caritas, bij voedselbanken en de eerder genoemde armenhuizen.

Het toverend Trotskisme

Tenslotte is er het vierde deel van die nieuwe reeks van Suske en Wiske. De beschrijving ervan bewaarden we voor het laatst, maar wellicht is het eigenlijk het eerste

deel van de reeks. Bij Marx lag het nog simpel. Je had een probleem, daarom zou er een revolutie komen, en daarop volgde utopia, de perfecte samenleving. Trotski geloofde daar niet zo in, die had het over de permanente revolutie. Veel vermoeiender dus, want je moest steeds aan de slag blijven en blijven ontwikkelen.
Als Vlaming en als 'un spectateur engagé' van de Nederlandse verzorgingsstaat is het wellicht geoorloofd te observeren dat Nederland een erg Trotskistisch land is. Het geloof in de permanente revolutie, in de toverkracht van nog maar eens een herstructurering, is er enorm groot. Voortdurend wordt er aan organisatiestructuren gemorreld, worden fusies uitgevoerd dan wel weer ongedaan gemaakt. Vakdiensten worden gereorganiseerd, krijgen een nieuwe missie, ... Zowat alle sectoren van de samenleving vormen de speeltuin van dik betaalde organisatiebureau's en zelfstandige consultants. Twijfel over het nut van die gedrevenheid tot reorganisatie is er nauwelijks.
Hoe kan een primair proces van een organisatie, of het nu een sociale dienst, een onderwijsinstelling, een lokale overheid of iets anders is, hoe kan zo'n primair proces voldoende slagkracht behouden binnen een context van onzekerheid. Het lijkt op een schilder die het plafond moet schilderen, terwijl er onophoudend mensen aan zijn ladder bezig zijn. Toegewijde uitvoering en kwaliteit aan de frontlinie van de publieke dienstverlening vraagt om organisatorische rust.

Deze vier delen van Suske en Wiske beschrijven de onderstroom in het sociale denken in Nederland. Andere thema's zoals mantelzorg of inburgering of vermaatschappelijking of actief burgerschap vormen de verschillende bovenstromen, de meer zichtbare en concretere ontwikkelingen.